

Katedra mediálních studií a žurnalistiky
Fakulta sociálních studií Masarykovy univerzity
POSUDEK BAKALÁŘSKÉ DIPLOMOVÉ PRÁCE
Oponentský posudek

Název práce: **Konstrukce identit starších žen časopisem Vlasta**

Autor/ka: Dagmar Matulíková

Počet stran: 74

Vedoucí práce: PhDr. Monika Metyková

Oponent/ka: Mgr. Lukáš Slavík

1. Teoretický rámec

Dagmar Matulíková se v předložené bakalářské práci zabývá zkoumáním způsobu, jakým časopis Vlasta konstruuje identity starších žen se specifickým zaměřením na reprodukci tzv. ideálu/mýtu krásy.

Svůj výzkumný problém rámuje v teoretické části velmi vhodně a poučeně. Využívá přitom konceptuální aparát vycházející z klíčových textů z oblasti genderových studií i sociologie a nezapomíná samozřejmě ani na texty z oblasti mediálních studií a žurnalistiky. Vytváří smysluplný a ve vztahu k výzkumnému problému velmi soustředěně zkonstruovaný teoretický trychtýř, ve kterém postuluje sociální konstruovanost krásy, její genderovou podmíněnost a ukazuje také, jakou roli v konstrukci a reprodukci mýtu krásy hrají (zjm.) masová média.

I přesto že je bakalářská práce v oblasti teorie na poměrně velmi vysoké úrovni a autorka dokazuje, že je dobře zorientovaná a teoreticko-konceptuálnímu aparátu opravdu rozumí, její argumentace je možná až příliš pozvolná, příliš zevrubná (zejména v případě výkladu sociální konstruovanosti krásy a průběhu sedimentace vnímání krásy v rámci socializace). To lze sice samo o sobě považovat spíše za pozitivum předložené práce, čtenář se však po přečtení celku nemůže ubránit dojmu, že pozdější analytická argumentace v empirické části tím do jisté míry trpí – volá po větším prostoru.

Jak bylo uvedeno, autorka pracuje s klíčovými kanonickými texty (Wolf, Bourdieu, West a Zimmerman, Bem, Oakley, Connell, Hall, v některých ohledech je škoda, že nevyužila koncept genderového univerza S. Harding, který by podle mého argumentaci projasnil, ulehčil a zestručnil) a argumentace z nich vyvozená je přehledně a smysluplně strukturovaná, nicméně v některých ohledech si čtenář klade otázku, zda nelze sáhnout po aktuálnějším vědění (zejména jde o vytěžování sice kanonického, avšak poněkud dobově i kontextuálně vzdálenému teoreticko-přehledového textu Renzetti a Currana, aj.) a to hlavně ve vztahu k evidenci o „funkci“ ženských časopisů a sexismu v médiích (některé texty vypovídají o poměrně vzdálené minulosti).

Za poměrně zásadní problém teoretické části vnímám skutečnost, že ačkoliv se autorka ptá po způsobu konstrukce identity starších žen, nikde tento pojem nekonceptualizuje, neuvádí, co tento pojem znamená.

Některé pasáže se potýkají (ačkoliv na jiných místech je patrné, že takto to autorka nemyslí) s problémem „osudovosti“, kdy jsou aktérky v osidlech „striktně vymezených rolí“ (např. str. 20), jsou jim „vnucovány představy“ (str. 22), působí na ně „diktát“ (str. 24, 60), a proto se „uchylují k...“ (str. 27) apod.

Další problém vnímám v referování o sociální konstruovanosti, která neodkazuje k sociální dynamice připisování významu, ve které se tento stává zároveň subjektivně i objektivně reálným. Sociální konstrukce u autorky konotuje s jakousi nereálností, něčím, co je vymyšleno. Výsledek sociální konstrukce je tak „vykonstruován“, je „společenskou fikcí“, „vymyšlený kulturou“ (např. str. 13, 17). S rozvlácností se jistým způsobem potýká také pojednání cílového média. Historický vývoj, dosah i obsahové zaměření a struktura si jistě zaslouží zmínit. Zejména v případě subkapitoly Rubriky však opět dochází k „ukrajování“ drahocenného prostoru pro empirickou část. Navíc je legitimita existence takto rozvlácného přiblížení obsahu rubrik podložena poněkud pochybným argumentem a to: „... aby si čtenáři této bakalářské práce mohli sami porovnat obsahy a zjistit, k jakým proměnám došlo v časopise Vlasta za posledních 70. let.“ (str. 45)

2. Metodologické zakotvení

Autorka vyvozuje ze stanoveného výzkumného problému dobře a jasně formulované výzkumné otázky (s výhradou vztahující se ke kategorii „identita“, zmíněnou výše). Platí to i přesto, že jsou výzkumné otázky uvedeny poměrně nešťastným odstavcem, ve kterém autorka tvrdí, že má zájem zjistit, „... zdali se ve zmíněném magazínu zobrazují ženy, jejichž vzhled není k danému věku přirozený, nebo jestli se časopis snaží různými sděleními přesvědčit své čtenářky o tom, že jsou stáří či plnoštíhlost „škaradé“.“ Je přitom zjevné, že v práci nejde o určování přirozenosti nebo snahy přesvědčovat, ale o reprezentaci určitých podob ženství.

Odpovědi na stanovené výzkumné otázky Matulíková hledá za pomoci kvalitativní i kvantitativní obsahové analýzy, kdy evidenci kvantitativní analýzy ilustruje a podkládá zjištění analýzy kvalitativní. Tuto snahu o smíšený design vnímám pozitivně. Minimálně na rovině pojmů má však diplomantka v případě analytického designu poněkud zmatek, když v anotaci (str. 5, nečíslovaná) práce uvádí, že provede tematickou analýzu. Dále pak tvrdí, že kvantitativní obsahové analýze podrobí obrazový materiál (vyjma reklamního) a provede tak „obrazovou analýzu“ (str. 48–49), čímž očividně chtěla sdělit prostě to, že obrazový materiál podrobí kvantitativní analýze určitých vzorců reprezentace žen týkající se vizáže a atributů jako věk apod. Pojmem „obrazová analýza“ tak čtenáře mate a vyvolává dojem provádění nějakého typu např. sémiotické analýzy (například podle Goffmana 1979) apod. Na jaké atributy bude kvantitativní analýza zaměřena, se bohužel dozvídáme spíše mimoděk, z již provedených analýz.

Jak obecný postup analýz, tak obecnější logiku kvalitativního i kvantitativního výzkumu pak autorka uvádí velmi obšírně a erudovaně.

Jako výzkumné jednotky si Matulíková volí články vyskytující se ve velikonočním a předvelikonočním magazínu Vlasty v letech 2014–2018 (10 vydání). Za výrazný problém považuji to, že v práci nikde nenalezneme zdůvodnění této analytické redukce. Nedožvíme se, proč do analýzy vstupují právě velikonoční a předvelikonoční čísla. Jak se váže takto provedená redukce ke stanovenému výzkumnému problému? Nezodpovězení této otázky vede k pochybnostem o výsledku provedených analýz (nemohly by vypadat jinak, pokud by byla redukce provedena jiným způsobem?). Vliv provedené redukce se totiž přímo projevuje minimálně v dílčí části analýzy (důraz na velikonoční výzdobu, str. 54).

Autorka smysluplně zdůvodňuje, proč svůj zájem obrací k reprezentaci ideálu ženské krásy u starších žen (neprozkoumanost), nezdůvodňuje ale, proč volí právě magazín Vlasta. Hraje nějakou roli to, že jde právě o Vlastu nebo to, že je osmým nejčtenějším „ženským“ magazínem?

3. Empirická část práce

Jak již bylo uvedeno, analýza by si jistě zasloužila větší prostor. I přes to však diplomantka prezentuje jednotlivé kategorie, které vyplynuly z provedené analýzy smysluplně. Dokládá v nich převládající normativní reprezentaci „soukromé“ ženy, jejíž subjektivita je odvozena od schopnosti postarat se o domácnost, být zde pro druhé a skrze druhé, stále mladá a atraktivní.

Je škoda, že Metyková ponechává implicitní to, že prezentované kategorie (pravděpodobně) jsou právě hledanými „zdroji identity“ starších žen reprezentovaných na stránkách magazínu Vlasta. Při konfrontaci s nimi se totiž otázka po účelu existence těchto kategorií v textu dere na mysl (jakou funkci hrají zmíněné kategorie ve vztahu k výzkumnému tématu?).

Diskuse i závěr patřičně uzavírají studii a shrnují klíčová zjištění. Diskuse nicméně částečně působí, jako by se do ní promítl nedostatek prostoru v analytické části a snaha autorky ještě odprezentovat několik zjištění nad rámec již provedené analýzy (např. užívání generického maskulina, předpoklad zájmu o esoteričnost, důraz na určitý typ módy apod.). Pokud by se podařilo tyto dílčí postřehy ponechat v analytické části, pomohlo by to prohloubit představenou interpretaci.

Velmi pozitivně vnímám snahu o vztahování výsledků studie k již existující analýze Pavlína Binkové, která prezentovala podobné výsledky již před 20. lety.

4. Formální aspekty

Práce naplňuje formální požadavky na ni kladené. Je napsána věcným jazykem, adekvátně pracuje se zdroji. Jazyková stránka je na poměrně velmi vysoké úrovni. Navzdory uvedenému je relativně výrazným definičním znakem textu dikce a slovník, který bychom našli na poli socialistického/marxistického feminismu, a to ještě v jeho „zlatých časech“ (v 50. a 60. letech), což

není samo o sobě problém (například pojem patriarchát u autorky není svévolnou kategorií, ačkoliv ji v textu zbytečně nadužívá), v některých momentech však působí jazyk poněkud toporně a jaksí „neaktuálně“, respektive nereflexivně ve vztahu ke kontextu a jazyku (některých) textů, se kterými diplomantka pracuje.

5. Celkové zhodnocení

B

Předložená práce je na vysoké úrovni, a ačkoliv se může zdát, že některé výtky jsou fatální (o významné výtky nicméně jde), z pohledu celkové kvality a s ohledem na skutečnost, že jde (v žádném případě ne „jen“) o bakalářskou práci, lze konstatovat, že tato vykazuje jen dílčí nedostatky. Autorka prokázala schopnost zpracovat vlastní výzkumný projekt a přetavit jej do akademického textu se všemi jeho náležitostmi. Práce má jasně vytyčený výzkumný problém. Stejně tak i výzkumný cíl, který se autorce podařilo naplnit, což nemá ostych zmínit sama.

S ohledem na uvedené navrhuji předloženou bakalářskou práci hodnotit stupněm B.

V Brně dne 31. 5. 2019

.....

Mgr. Lukáš Slavík